

การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม
ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2*
THE DEVELOPMENT OF STUDENT CARE AND SUPPORT SYSTEM USING PARTICIPATORY
MANAGEMENT OF SCHOOLS UNDER CHAIYAPHUM PRIMARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA OFFICE 2

พนิดา ศรีเสมอ¹, ธรินธร นามวรรณ²
Panida Srisamer¹, Tharinthorn Namwan²
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2}
Mahasarakham University, Thailand.^{1,2}
Email : 64010581028@msu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 และ 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 การวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ระยะ ที่ 1 เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 354 คน ระยะที่ 2 แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยศึกษาและสังเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ที่ใช้พัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจากผู้บริหารและครู จากการสัมภาษณ์โรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน ร่างเป็นแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และประเมินแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และแบบประเมิน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และจัดลำดับความต้องการของทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การส่งเสริมนักเรียน สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา และจัดลำดับความต้องการจำเป็น ด้านที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ ด้านการส่งต่อ ($PNI_{modified} = 0.38$) 2. แนวทางการดำเนินงาน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 25 แนวทาง ได้แก่ 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 5 แนวทาง 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน 25 แนวทาง 3) ด้านการส่งเสริมนักเรียน 5 แนวทาง 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา 5 แนวทาง และ 5) ด้านการส่งต่อ 5 แนวทาง ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 พบว่า แนวทางมีความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าทุกแนวทางมีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกันทุกข้อ โดยด้านที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ด้านการส่งเสริมนักเรียนความเป็นไปได้ของแนวทางโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณารายข้อพบว่ามีความเป็นไปได้มากที่สุดเช่นเดียวกันทุกข้อ โดยด้านที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด คือ ด้านการคัดกรองนักเรียน

คำสำคัญ : 1. การพัฒนาแนวทาง 2. ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3. การบริหารแบบมีส่วนร่วม

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) To study the current conditions. The desirable conditions and needs of the Student Care and Support System using participatory management of schools under Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2. and 2) To develop guidelines for the implementation of student care and support systems by using participatory management of schools under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2. The research was divided into two phases. (1) To study the current conditions. Desirable conditions for the operation of the Student Care and Support System using participatory management of schools under Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2. by using a questionnaire to collect data from a sample group of 354 administrators, teachers and Education Committees. Then prioritize the necessary needs of the operation. (2) Guidelines for the implementation of the Student Care and Support System using participatory management of schools under Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2, by studying and synthesizing the current and desirable conditions used to develop guidelines for the implementation of the Student Care and Support System from administrators and teachers by in-depth interviews with 3 best practice schools. Draft as a guideline for the development of a student care system and assess the guidelines by 5 experts. The research instruments were questionnaires, interviews and assessments. The statistics used for data analysis were percentage, mean and standard deviation.

The results of the research were as follows: 1. Current conditions, desirable conditions, and prioritization of the needs of the Student Care and Support System using participatory management of schools under Chaiyaphum Primary Educational

Service Area Office 2. Overall current condition was at a high level. The highest mean is promoting students. Overall desirable condition was at the highest level. The highest mean is prevention and problem solving. The order of needs, the aspect with the most need is the forwarding. 2. Guidelines for the operation of the Student Care and Support System using participatory management of schools under Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2, consists of 5 elements, 25 approaches, namely 1) knowing students individually, 5 approaches, 2) student screening, 5 approaches, 3) student support, 5 approaches, 4) prevention and problem solving, 5 approaches, and 5) Forwarding 5 approaches. The results of assessing the feasibility and feasibility of the development of the Student Care and Support System using participatory management of schools under Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2. found that: The guidelines are appropriate and there is at the most level of overall possibilities. When considering each item, it was found that all approaches were appropriate. At the highest level, the same for all items. The aspect that is most appropriate is the aspect of promoting students. The feasibility of the overall approach was at the highest level. When considering each item, it was found that it was most likely the same for all items. The most likely aspect is student screening.

Keywords : 1. Guideline development 2. Student Care and Support System 3. Participatory management

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ปัจจุบันสังคมโลกมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้น ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ถูกส่งต่อกันอย่างรวดเร็วผ่านแดน การพัฒนาเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมและเกิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นตามไปด้วย รัฐบาลไทยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ เห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พุทธศักราช 2560-2564) ของสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ที่แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารประเทศของไทยต้องการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ให้มีความสามารถเพียงพอต่อการแข่งขันของนานาประเทศของโลกที่มากขึ้น โดยการยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคอนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคอนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ได้กำหนดแนวนโยบายด้านการศึกษาในมาตรา 80 (1) ค้ำครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูให้

การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของชายและหญิง เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน

การพัฒนาการศึกษาจึงเป็นกระบวนการสำคัญสำหรับพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ และนำไปสู่การพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไป แต่ในการพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถมีคุณธรรม จริยธรรม และวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้น นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้คนในเชิงบวกแล้ว ในเชิงลบก็ปรากฏเช่นกัน เป็นต้นว่าปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ ปัญหาครอบครัว ซึ่งก่อเกิดความทุกข์ ความวิตกกังวลความเครียด การปรับตัวที่ไม่เหมาะสมหรืออื่น ๆ ที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิต และสุขภาพกายของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นภาพความสำเร็จที่เกิดจากการพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามความมุ่งหวังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทุกคน โดยเฉพาะบุคลากรครูทุกคนในโรงเรียนซึ่งมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างใกล้ชิดด้วยความรักและเมตตาที่มีต่อศิษย์ และภาคภูมิใจในบทบาทที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้เติบโตองงาม เป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป (กรมสุขภาพจิต, 2554) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่กำหนดแนวการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็นรักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและกระทรวงสาธารณสุขโดยกรมสุขภาพจิตได้ร่วมกันวางรากฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงมีคุณค่าและความจำเป็นที่สถานศึกษาจะต้องนำไปปฏิบัติให้เกิดผลกับเด็กอย่างมีประสิทธิภาพและมีการทำงานอย่างเป็นระบบ มีความชัดเจน ครอบคลุมทั้งด้านปัจจัย ด้านผลิต ด้านกระบวนการ กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้ครู อาจารย์ในสังกัดเอาใจใส่ดูแลนักเรียนอย่างเป็นระบบมีกระบวนการทำงานที่มีคุณภาพและการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพและมีศักยภาพ เป็นทรัพยากรบุคคลที่พร้อมสมบูรณ์ทั้งร่างกายสติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรมและมีชีวิตที่สงบสุขให้สมกับข้อความที่ว่า "เก่ง ดี มีสุข" โดยบุคลากรทุกคนใน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นการดำเนินงานระบบหนึ่งที่กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและกระทรวงสาธารณสุขโดยกรมสุขภาพจิตได้ร่วมกันวางรากฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงมีคุณค่าและความจำเป็นที่สถานศึกษาจะต้องนำไปปฏิบัติให้เกิดผลกับเด็กอย่างมีประสิทธิภาพและมีการทำงานอย่างเป็นระบบ มีความชัดเจน ครอบคลุมทั้งด้านปัจจัย ด้านผลิต ด้านกระบวนการ กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้ครู อาจารย์ในสังกัดเอาใจใส่ดูแลนักเรียนอย่างเป็นระบบมีกระบวนการทำงานที่มีคุณภาพและการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพและมีศักยภาพ เป็นทรัพยากรบุคคลที่พร้อมสมบูรณ์ทั้งร่างกายสติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรมและมีชีวิตที่สงบสุขให้สมกับข้อความที่ว่า "เก่ง ดี มีสุข" โดยบุคลากรทุกคนใน

โรงเรียนให้ความร่วมมือกันทั้งผู้บริหารสถานศึกษาและครู (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ซึ่งได้กำหนดแนวทางในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมนักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขนักเรียน 5) การส่งต่อ ซึ่งการดำเนินการตามระบบดังกล่าวนี้จะช่วยส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี การดำเนินงานสะดวกขึ้นและนักเรียนได้รับการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียนได้ดีขึ้น (กรมสุขภาพจิต, 2554)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดนโยบายให้สถานศึกษาทุกแห่งดำเนินงานจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกำหนดมาตรฐานการสนับสนุนส่งเสริมศักยภาพนักเรียนเน้นกิจกรรม ส่งเสริมพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหา และคุ้มครองสิทธิเด็กโดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างความเข้มแข็งให้โรงเรียนมีมาตรฐานในการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จัดกิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทางสังคมสิทธิเด็ก ตลอดจนป้องกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน ผู้ปกครองและองค์กรในท้องถิ่น สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชื่อมโยงความรู้สารสนเทศ และความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่เด็กตั้งแต่ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและมีการกำหนดทิศทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่สอดคล้องกับนโยบายและกลยุทธ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เห็นได้จากวิสัยทัศน์ที่ว่า “สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 เป็นองค์กรหลักในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ประชากรในวัยเรียนอย่างทั่วถึง มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน บริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล” และในพันธกิจ ทั้ง 3 ข้อ ได้แก่ 1) พัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) ขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชากรวัยเรียนทุกคน 3) เสริมสร้างความเข้มแข็ง และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา แต่การดำเนินงานที่ผ่านมาจึงพบว่าระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดนั้นยังไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร อันเนื่องมาจากไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายยังไม่สามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้เต็มตามศักยภาพ เพราะในปัจจุบันผู้ดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะเป็นครูผู้ดูแลระบบเพียงเท่านั้น จึงทำให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนยังไม่มีประสิทธิภาพที่เพียงพอต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เห็นได้จากยังพบปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน เช่น นักเรียนออกกลางคัน การตั้งครมภ์ในวัยเรียน การใช้สารเสพติด เป็นต้น ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ได้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้กำหนดข้อตกลงความร่วมมือเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ประจำปีการศึกษา 2565 (MOU) ในข้อที่ 8 กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งมีระบบดูแลการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพิ่มโอกาสเข้าถึงการศึกษา เร่งแก้ปัญหาผู้ที่มีความต้องการพิเศษ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2, 2564)

การบริหารโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งที่ได้แพร่หลายในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยในหลาย ๆ ประเทศ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจะช่วยสนับสนุนและถือเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างของโรงเรียนและมหาวิทยาลัย เพราะการทำงานที่เน้นการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการดำเนินการร่วมกันของบุคคล องค์กร หรือหน่วยงานเพื่อให้บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น เป็นการตระหนักถึงคุณค่าของบุคลากรในโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่งผลให้เป็นการเพิ่มระดับของความคิดสร้างสรรค์ การตัดสินใจ ความร่วมมือ การช่วยลงทุนลงแรง และร่วมรับผิดชอบของบุคลากรในโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มากขึ้น โดยผู้บริหารสถานศึกษา มีหน้าที่ในการแสวงหาความร่วมมือและพัฒนาระบบการบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน เกิดพลังร่วมของจากหลายๆ ด้าน อันจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการจัดการศึกษาในทางที่ดีขึ้น (มารศรี สุธานี, 2545) การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีส่วนในการทำงาน จะทำให้เกิดความรู้สึกเกี่ยวข้องผูกพันกับงานหรือองค์กร การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารแบบกระจายอำนาจ เป็นสิ่งยืนยันที่ชี้ให้เห็นถึงความมีประสิทธิผลของโรงเรียน (สัมฤทธิ์ กางเพ็ง, 2544)

ผู้วิจัยในฐานะของครูที่รับผิดชอบในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน ได้ตระหนักถึงความสำคัญและปัญหาดังกล่าวจึงทำการวิจัย สภาพปัญหา และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลอันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยผู้วิจัยมีความสนใจที่จะนำการบริหารแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เนื่องจากเห็นว่ารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนทุกฝ่ายสามารถมีส่วนร่วมในดำเนินดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเต็มที่ เพื่อพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีคุณลักษณะที่เหมาะสม อีกทั้งยังสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชัยภูมิเขต 2 ที่ต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา และเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน และเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

2.2 เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ได้ข้อมูลสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

3.3 ได้แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยทำการวิจัยในลักษณะของการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยวิจัย 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 จำนวน 354 คน โดยการเทียบจำนวนประชากรทั้งหมดกับตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie และ Morgan และใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง (บุญชม ศรีสะอาด และคณะ, 2553) โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วน 5 ระดับ ที่ผ่านการประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน จากนั้นนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หา สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น

ระยะที่ 2 พัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยการศึกษาจากสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน หัวหน้าระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 1 คน รวมเป็นผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 2 คน จาก 3 สถานศึกษา รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 6 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) จากนั้นนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจากการศึกษาในระยะที่ 1 มายกร่างเป็นแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมี โครงสร้างและแบบประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของโปรแกรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ที่ผ่านการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และจัดลำดับความต้องการของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ผู้วิจัยได้แยกออกเป็นองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์		
	\bar{X}	S.D.	ระดับการดำเนินงาน	\bar{X}	S.D.	ระดับการดำเนินงาน
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	3.69	0.52	มาก	4.60	0.68	มากที่สุด
2. การคัดกรองนักเรียน	4.03	0.84	มาก	4.62	0.67	มากที่สุด
3. การส่งเสริมนักเรียน	4.11	0.98	มาก	4.65	0.64	มากที่สุด
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา	4.05	0.89	มาก	4.79	0.43	มากที่สุด
5. การส่งต่อ	3.38	0.86	ปานกลาง	4.68	0.65	มากที่สุด
โดยรวม	3.85	0.89	มาก	4.67	0.61	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการส่งเสริมนักเรียน ($\bar{X} = 4.11$) และสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา

ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเพื่อจัดลำดับความสำคัญ ($PNI_{modified}$) นำไปใช้ในการออกแบบสัมมนาพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	ค่าเฉลี่ย สภาพ ปัจจุบัน (D)	ค่าเฉลี่ยสภาพ ที่พึงประสงค์ (I)	$PNI_{modified}$ (I-D)/D	ลำดับความ ต้องการ จำเป็น
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	3.69	4.60	0.24	2
2. การคัดกรองนักเรียน	4.03	4.62	0.15	4
3. การส่งเสริมนักเรียน	4.11	4.65	0.13	5
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา	4.05	4.79	0.18	3
5. การส่งต่อ	3.38	4.68	0.38	1
โดยรวม	3.85	4.67	0.22	

จากตารางที่ 2 พบว่า ลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ด้านที่มีค่าความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ ด้านการส่งต่อ ($PNI_{modified} = 0.38$)

5.2 ผลการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 จำนวน 5 ด้าน รวม 25 แนวทาง ตรวจสอบความเหมาะสม และความเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ปรากฏผล ดังตาราง 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยรวม

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนโดยใช้การบริหาร แบบมีส่วนร่วม	การแปลผล					
	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.76	0.47	มากที่สุด	4.72	0.49	มากที่สุด
2. การคัดกรองนักเรียน	4.84	0.29	มากที่สุด	4.80	0.38	มากที่สุด
3. การส่งเสริมนักเรียน	4.88	0.36	มากที่สุด	4.72	0.42	มากที่สุด
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา	4.76	0.40	มากที่สุด	4.76	0.40	มากที่สุด
5. การส่งต่อ	4.84	0.29	มากที่สุด	4.76	0.40	มากที่สุด
โดยรวม	4.82	0.27	มากที่สุด	4.75	0.42	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยรวม พบว่า แนวทางมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผล ดังนี้

6.1 สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้ง 5 ด้าน มีเพียงด้านเดียวที่อยู่ในระดับปานกลาง คือ การส่งต่อ ทั้งนี้เพราะหน่วยงานต้นสังกัด คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 มีการกำหนดนโยบายให้ทุกโรงเรียนในสังกัดพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ปีการศึกษา 2565 จึงทำให้โรงเรียนมีสภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มาก ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้โรงเรียนดำเนินงานหรือจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนที่มากตามไปด้วย แต่ในด้านการดำเนินงานการส่งต่อโรงเรียนยังไม่มีความพร้อมในการส่งต่อ อาจเนื่องมาจากการส่งต่อต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือรวมถึงหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องต้องมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือการดำเนินงานส่งต่อด้วยจึงทำให้มีการดำเนินงานในระดับที่น้อยกว่าด้านอื่น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นพเกล้าทองธรรมา (2563) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ผลการศึกษาพบว่าสภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก และงานวิจัยของ จิตรพร สุทธิสาร (2562) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ผลการศึกษาพบว่าสภาพปัจจุบันของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน

6.2 สภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นถึงความต้องการและเมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามียกระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การป้องกันและแก้ไขปัญหา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหา เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาให้แก่เด็กนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้น เป็นงานที่มีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มมีปัญหาและกลุ่มเสี่ยง อีกทั้งต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาให้แก่เด็กนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาจึงต้องการที่จะพัฒนาการดำเนินงานด้านนี้ให้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิระนันท์ นนทะบุตร (2564) ที่ศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยประยุกต์ใช้ แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพสำหรับสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

ผลการศึกษาพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การป้องกันและแก้ไขปัญหา เช่นเดียวกัน

6.3 ผลของการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาวิเคราะห์หาความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการดำเนินงานและความต้องการในการพัฒนางานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน ว่ามีปัญหาและต้องการพัฒนาในด้านใดมากที่สุด โดยพบว่าด้านที่มีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) มากเป็นลำดับ 1 คือ ด้านการส่งต่อ กล่าวได้ว่าโรงเรียนมีปัญหาและต้องการพัฒนาการดำเนินงานด้านการส่งต่อมากที่สุด ตามที่กล่าวข้างต้นอาจเพราะโรงเรียนมีเครือข่ายและความร่วมมือจากหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนในด้านต่าง ๆ ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานส่งต่อ และอาจเนื่องมาจากผู้บริหาร ครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนในด้านต่าง ๆ ยังมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานการส่งต่อไม่เพียงพอ จึงทำให้การดำเนินงานในด้านนี้มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานมากที่สุด

6.4 แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ที่มาจากการซึ่งได้จากการศึกษาจากโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) แล้วนำมาสังเคราะห์ ยกร่างเป็นแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 25 แนวทาง ตามองค์ประกอบการบริหารแบบมีส่วนร่วมผนวกเข้ากับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกเป็น ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 5 แนวทาง ด้านการคัดกรองนักเรียน 5 แนวทาง ด้านการส่งเสริมนักเรียน 5 แนวทาง ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา 5 แนวทาง และด้านการส่งต่อ 5 แนวทาง ซึ่งผลการประเมินแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่านทั้งหมดล้วนเป็นผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญ รวมถึงมีประสบการณ์ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งสิ้น ต่างมีความเห็นว่าแนวทางมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้มากที่สุดทุกแนวทาง และเห็นว่าการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในทุกด้านและทุกขั้นตอนจะต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั้งหมด นักเรียนจึงจะได้รับการดูแลช่วยเหลือที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับกรมสุขภาพจิต (2546) ที่ได้เสนอว่า ความสำเร็จของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จะขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจร่วมคิดร่วมทำของทุกคน โดยเฉพาะผู้บริหารจะต้องตระหนัก และให้ความสำคัญให้การสนับสนุนทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ ส่งเสริมทั้งด้านความรู้ เทคนิควิธีการ เพื่อให้ครูและบุคลากรมีความรู้ ความสามารถเกิดความมั่นใจ มีขวัญและกำลังใจ เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ปกครอง ชุมชน สังคมเกิดการยอมรับและมีความเชื่อมั่น

7. องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 มีทั้งหมด 5 ด้าน รวม 25 แนวทาง ประกอบด้วย

ด้านที่ 1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล มีแนวทางการพัฒนา 5 แนวทาง ดังนี้

1. สถานศึกษามีการกำหนดแนวทางและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

2. สถานศึกษามีการประสานงานให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลของนักเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทุกด้านในทุกภาคเรียน

3. สถานศึกษามีวิธีการวิเคราะห์ ประเมินผลและสรุปผลข้อมูลการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ร่วมกันกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

4. สถานศึกษามีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงานรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

5. สถานศึกษามีการจัดทำรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลและเผยแพร่ให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับทราบ

ด้านที่ 2 การคัดกรองนักเรียน มีแนวทางการพัฒนา 5 แนวทาง ดังนี้

1. สถานศึกษามีการกำหนดแนวทางและเกณฑ์การคัดกรองนักเรียน เพื่อแบ่งเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา โดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

2. สถานศึกษามีการเก็บข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เรียนทุกฝ่ายเพื่อให้การคัดกรองนักเรียนมีความถูกต้องและแม่นยำ

3. สถานศึกษามีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินการคัดกรองนักเรียน โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

4. สถานศึกษามีการรายงานผลให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับทราบผลและตัดสินใจร่วมกันก่อนการบันทึกผลการคัดกรองนักเรียนลงในแบบบันทึกการคัดกรอง

5. จัดทำรายงานสรุปผลการคัดกรองนักเรียนและเผยแพร่ข้อมูลให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับทราบ

ด้านที่ 3 การส่งเสริมนักเรียน มีแนวทางการพัฒนา 5 แนวทาง ดังนี้

1. สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมโฮมรูม และประชุมผู้ปกครอง โดยเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้กำหนดรูปแบบในการจัดกิจกรรม

2. สถานศึกษามีการสำรวจความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เรียนก่อนการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมนักเรียน

3. สถานศึกษามีการประสานงานและขอความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. สถานศึกษามีการประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนอย่างสม่ำเสมอโดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมประเมินด้วย

5. สถานศึกษามีการสรุปและรายงานผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับทราบ

ด้านที่ 4 การป้องกันและแก้ไขปัญหา มีแนวทางการพัฒนา 5 แนวทาง ดังนี้

1. สถานศึกษามีการประชุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อกำหนดแนวทางและพิจารณาเลือกกิจกรรมในการดำเนินงานป้องกันและแก้ปัญหานักเรียน

2. สถานศึกษามีการประสานงานและขอความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน

3. สถานศึกษามีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินการป้องกันและแก้ปัญหานักเรียน โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

4. สถานศึกษามีการประเมินผลการจัดกิจกรรมป้องกันและแก้ปัญหานักเรียน โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

5. สถานศึกษามีการบันทึกผลและรายงานผลการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับทราบ

ด้านที่ 5 การส่งต่อ มีแนวทางการพัฒนา 5 แนวทาง ดังนี้

1. สถานศึกษามีการกำหนดหลักเกณฑ์การส่งต่อนักเรียนให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

2. สถานศึกษามีการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพิจารณาข้อมูลของนักเรียนที่มีปัญหา ก่อนการตัดสินใจส่งต่อ

3. สถานศึกษามีการชี้แจงนักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อทั้งภายในและภายนอก

4. สถานศึกษามีการติดตามผลการส่งต่อร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงาน

5. สถานศึกษามีการสรุปผลการดำเนินการส่งต่อและรายงานผลการส่งต่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับทราบ

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ต้องกำหนดนโยบายและแนวทางในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยการประชุมชี้แจง และจัดทำคู่มือให้แก่โรงเรียนในสังกัด เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทุกฝ่าย มีความรู้ความเข้าใจ และมีแนวทางในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ตรงกัน

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ในการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม สิ่งที่ควรตระหนักมากที่สุดคือความร่วมมือจากหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สถานศึกษาจะต้องสร้างความสัมพันธ์กับทุกฝ่ายให้แน่นแฟ้นอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8.2.2 เพื่อให้การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างราบรื่นตามแนวทางทั้ง 5 ด้าน สถานศึกษาควรประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อชี้แจงการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน และให้ร่วมกันกำหนดหลักการและแนวทางในการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

8.2.3 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม จะต้องให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทุกด้านและทุกขั้นตอนอย่างแท้จริง

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

8.3.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบ ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม

8.3.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม จากการทำแนวทางที่ได้ไปใช้ดำเนินงานจริง และเปรียบเทียบความแตกต่างของผลการทำงานไปใช้ต่อไป

9. เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2554). **คู่มือครูที่ปรึกษาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน**. กรุงเทพมหานคร : ยูเร็นส์อิมเมจกรุ๊ป.
- กรมสุขภาพจิต สำนักพัฒนาสุขภาพจิต. (2546). **คู่มือการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ช่วงชั้น 3-4**. กรุงเทพมหานคร : กิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). **การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- จิตราพร สุทธิสาร. (2562). **การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาเอกชนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จิระนันท์ นนทะบุตร. (2564). **การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพสำหรับสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นพเกล้า ทองธรรมมา. (2563). **การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- มารศรี สุธานี. (2545). **การสร้างทีมงาน : กรณีสถานศึกษา**. วารสารบริหารการศึกษา มศว. 1(2). 2-4.
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง. (2544). **รูปแบบการมีส่วนร่วมในสถานศึกษา**. วารสารข้าราชการครู. 22(1). 10-13.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). **แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

10. คำขอบคุณ

งานวิจัยนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ธรินธร นามวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.พชรวิทย์ จันท์ศิริสิริ ประธานกรรมการสอบ รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงศ์ หกสุวรรณ กรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำเนียร พลหาญ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่ได้กรุณาถ่ายทอดความรู้ แนวคิด ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนทำให้การทำงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และได้กรุณาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ตลอดจนให้คำแนะนำในการสร้างเครื่องมือให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณนายมนัส เจียมภูเขียว ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 และผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนในโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลในการทำงานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคามทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยด้วยความเมตตา อันเป็นพื้นฐานส่งเสริมแนวคิดและทัศนคติที่ดี ในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่การงาน ขอขอบพระคุณคุณพ่ออุดม ศรีเสมอ คุณแม่ละมัย ศรีเสมอ ญาติพี่น้อง และกัลยาณมิตรทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้การช่วยเหลือสนับสนุนในทุก ๆ ด้าน และเป็นกำลังใจอันดีส่งผลให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์